

Naturskyddsföreningen Trosabygden

Samrådsyttrande Översiktsplan 2026, Naturskyddsföreningen Trosabygden

Samrådsförslaget innebär en klar förbättring mot tidigare översiktsplan när det gäller texter om *"Hållbarhet och tillväxt"* - där balansen mellan bevarande och utveckling betonas, särskilt mot bakgrund av befolkningstillväxt, *"Klimatberedskap"* – där en robusthet mot klimatförändringar och lokalt hållbar livsmedelsproduktion ska utgöra planprioriteringar, samt betydelsen av *"Biologisk mångfald"* – där prioriterade gröna stråk och en blåstruktur pekas ut mer tydligt jämfört med tidigare plan.

Samrådsförslaget lyfter fram *"Vattentjänstplanen"* - som bland annat berör utbyggnad/handlingsplan för VA, riktlinjer för områden med särskilda naturvärden, robustheten mot skyfall, värmeböljor och översvämningar som explicita planprioriteringar inför ett förändrat klimat.

Av avgörande betydelse är att de "vackra orden" följs upp i verklig handling.

Utbyggnadstakt och utspridning

Trosa har växt exceptionellt under det senaste decenniet, mest av samtliga Sveriges kommuner procentuellt sett. Till stor del motiveras utbyggnadstakten med de löften som gavs i samband med den s.k. Sverigeförhandlingen, där staten förband sig att lägga en station (Resecentrum) i Vagnhärad, i anslutning till Ostlänken. Med utgångspunkt i de löften som gavs kan vi konstatera att, redan idag, de antagna planerna samt den planerade bebyggelsen i anslutning till kommande Resecentrum med råge överstiger det som utlovats i avtalet (1 700 bostäder). Den i översiktsplanen utlovade strategin att utbygganden ska ske utifrån de befintliga tätorterna, sviks också gång på gång, då kommunen beviljar ny storskalig, utspridd bebyggelse, som riskerar den biologiska mångfalden, och leder till förlust av jordbruksmark och ökad negativ påverkan på miljö och klimat.

Förändrad balans

Sedan kommunens tillkomst, har huvudorten varit Trosa, medan Vagnhärad, kulturellt, ekonomiskt och socialt, varit i underläge.

Med den nya etableringen av Ostlänken/Resecentrum, ett ökat befolkningsunderlag, Vagnhärad strategiska läge vid nationella/regionalatransportleder och tillgången till strategisk mark, utan att ta jordbruksmark, eller mark med höga biologiska värden i anspråk, pekar Naturskyddsföreningen på vikten av att kommunen medvetet flyttar balansen i relationen mellan samhällena.

Vagnhärad

Vagnhärad kommer inom ett decennium att ha ca 6000 invånare, och vår bedömning är att orten bör utgöra den huvudsakliga platsen för den fortsatta befolkningsökningen i kommunen.

Naturskyddsföreningen Trosabygden

Det innebär en flytt av strategiska funktioner, som kommunal förvaltning och vårdcentral, och att ny etablering av industri och hantverk i huvudsak koncentreras till Vagnhärad, vars läge för effektiva och klimatsmarta transporter vida överstiger motsvarande för Trosa tätort, som bekant ligger vid "Världens ände". De förändrade mönstren för kollektiva transporter, i och med Resecentrumets tillkomst, underlättas också om Vagnhärad utvecklas till "centrum för kommunen".

En sådan förändring saknar givetvis inte utmaningar, då både Vagnhärad och Trosa får nya roller. För Vagnhärad del behöver en ny social/kulturell identitet skapas samtidigt som historien, i form av det gamla stations-/jordbrukssamhället hålls levande. Relationen mellan Vagnhärad's "gamla" och "nya" centrum (området runt Resecentrum) beaktas, och stor vikt läggs vid omvandlingen av det nuvarande stationsområdet. Väsby Gård utgör ett av de sista spåren av det "gamla Vagnhärad", som föreningen vill bevara, men också utveckla med inriktning mot "omställning".

Området mellan Nyköpingsbanan och Stationsvägen (väg 800/219) bör ses som en viktig strategisk tillgång. Då både järnvägen och Stationsvägen utgör genomfartsled/evakueringsväg, där farligt gods kan transporteras, krävs en riskanalys för att skapa en detaljplan. Det finns flera exempel på kommuner där sådana analyser har gjorts (Västerås, Nacka, Burlöv bl.a.).

Med tanke på platsens läge, bör genomförandet av en riskanalys prioriteras. Här finns chansen att genom en medveten gestaltning av området, ansluten till den gamla historiska bebyggelsen, när persontrafiken på Nyköpingsbanan avvecklas.

Trosa

Stopp för "satelliter" på jordbruks- och kulturmark, som de föreslagna exploateringarna av Rådmansbackarna, Sörtuna, Haga, Krymla, Smedstorp, samt planerna på fortsatt exploatering av Tureholmshalvön.

I stället ska en förtätning ske inom den nuvarande tätorten, liksom en förädling av det befintliga bostadsbeståndet. Viktigt att både nybyggnation, men också renovering av befintlig bebyggelse, sker genom planeringsprinciper kallade "grön design", vilket i korthet innebär etablering av "gröna tak/gröna väggar", skapandet av småvatten genom ett lokalt omhändertagande av dagvattnet, skapandet av fler "gröna element" som träd, ängar, biotoper för pollinerande insekter med mera.

Planeringen för en flytt av den kommunala förvaltningen, och etableringen av en vårdcentral i Vagnhärad, bör inledas, och istället ska det planeras för en distriktssköterskemottagning i Trosa.

Trosa kommer att behålla sin roll som turist-/besöksort, och det är viktigt att den utvecklingen sker i en mer hållbar riktning, där utvecklingen mot ett "bilfritt centrum" och förstärkningen av infrastrukturen för cykel och gångtrafik prioriteras. Elektrifieringen och utvecklingen av nya, små fordon ger helt nya förutsättningar för en hållbar/klimatsmart mobilitet, som till och med ökar Trosas attraktivitet som besöksort.

Naturskyddsföreningen Trosabygden

Vatten

Dagvatten och klimatförändringar

Belastningen på dagvattensystem ökar med stora skyfall i ett förändrat klimat. Allt dagvatten ska tas om hand så nära platsen där det faller som möjligt. Med "grön design" och skapandet av "regnbäddar", minskas belastningen både på dagvattensystemet, men också recipienter som Trosaån och Östersjön. Dessa åtgärder skapar också ett mikroklimat som bättre kan hantera inte bara skyfall, utan också värmeböljor, som också kommer att bli mer frekventa. En genomförandeplan upprättas för befintliga bostadsområden, och krav ska ställas i detaljplaner för dessa åtgärder. Kommunala lokaler som äldreboenden, skolor etc. klimatanpassas på samma sätt, dels för att bättre skydda svaga grupper som äldre och sjuka, men också utgöra platser dit utsatta kan evakueras vid olika klimatrelaterade väderhändelser.

Trosaån

Dalgången utgör ett centralt ekosystem i kommunen med stor betydelse för både den biologiska mångfalden och det kulturlandskap som präglar kommunen. I samrådsförslaget beskrivs detta utförligt, med bl.a.; *"Området närmast Trosaån är markerat som prioriterad grönstruktur för att värna åmiljön och dess naturvärden men också för att säkerställa tillgänglighet och åsträndarnas stabilitet. Trosaån är också markerat som prioriterad blåstruktur. Syftet med markeringen är dels att lyfta åns ekologiska betydelse men också att peka på hur viktig Trosaån är för ortens utveckling."*

Trosaån, som för tusen år sedan var en havsvik, löper mellan kommunens två huvudorter, Trosa och Vagnhärad, kulturmarker med en mängd fornminnen, vars omgivande landskap till stora delar består av jordbruk med långvarigt betade marker, och en mosaik av åkrar med insprängda skogspartier. Ett biologiskt och socialt viktigt landskap, där tidigare vandringshinder i ån tagits bort vilket gynnat livet för vandrande fiskarter, där intilliggande våtmarker skapats, som berikat ekosystemet.

Trosaåns dalgång hotas återkommande av olika typer av exploateringar som ny bebyggelse och satsningar på vägar och biltrafik. Detta riskerar både natur- och kulturvärden, och tar värdefull odlingsmark i anspråk.

Naturskyddsföreningen vill stärka skyddet för ekosystemet i dalgången, inklusive det värdefulla, betade, kulturlandskapet, genom bildandet av ett natur-/kulturresevat. Projektet ska på lämpligt vis involvera markägare, kommunen, berörda föreningar och andra aktörer. Exempelvis kan kommunen stötta lantbrukare/djurhållare genom att "prenumerera" på kött till de kommunala köken.

Naturskyddsföreningen Trosabygden

Östersjön

Havet och skärgården är en fantastisk, men tyvärr också hotad, tillgång i vår kommun. Mycket av hoten, som utfiskning, bottendöd och övergödning, ligger utanför den kommunala kompetensen, men till exempel genom arbetet i Trosaåns Vattenvårdsförbund går det att verka för en långsiktig förbättring av vattnets ekosystem, från källan till havet. Kommunen bör stärka sin samverkan med de många kommunala/ideella aktörer som strävar i samma riktning, samt med Stockholms Universitet (Askölaboratoriet).

För att stimulera entreprenörskapet inom det småskaliga kustfisket/vattenbruket, kan en ökad samverkan med Sörmlands Matkluster, Leader Sörmlandskusten och Länsfiskekonsulenten, utvecklas. Tänk om hamnmarknaden åter fylls av lokalt fångade/odlade produkter!

Dricksvatten och parallella system

I dagsläget är situationen för kommunens vattentäkter relativt god. Vi vet dock att ett förändrat klimat kommer att utsätta även dessa för påfrestningar. Grunden för en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning stavas minskad förbrukning, vilket i första hand kräver ett väl underhållet VA-system. Att som idag både spola toaletter och fylla pooler med ett så viktigt livsmedel som renat dricksvatten måste upphöra. Det sker dock inte i en handvändning, utan här måste ett långsiktigt strategiskt arbete starta för att parallella system kan byggas upp, där renat grävatten och renat avloppsvatten återanvänds.

Biologisk mångfald/hållbara ekosystem

För att ha långsiktigt resilienta ekosystem är det av stor betydelse att bryta den nedåtgående trenden för biologisk mångfald. Samrådsförslaget pekar tyvärr ut ett antal platser där exploatering riskerar att skada. I kommunens översiktsplan ska sådana områden undantas.

För att stärka utvecklingen av biologisk mångfald kan kommunen göra insatser både i kommunens tätorter (genom att använda metoder som "grön design"), samt att inte bevilja detaljplaner på biologiskt värdefull mark och jordbruksmark.

Genom att skapa ytterligare naturreservat (Trosaåns dalgång?) skapas fler biologiskt värdefulla värdekärnor, att stärka de lokala ekologiska gårdarna genom kommunal upphandling ("kommunala kor"), att stimulera nya entreprenörer (som exempel kan nämnas odlingskooperativet Under Tallarna från Järna), och höja målet för ekologisk, närodlat mat till 75% (det är dags nu!), kan utvecklingen vända.

Det är glädjande att mer och mer av kommunens grönytor undantas från kontinuerlig gräsklippning och i stället sköts som ängsmark. Naturskyddsföreningen har sedan flera år förordat att kommunen upprättar en så kallad "Pollineringsplan", vilket innebär att samtliga grönytor/parker går igenom, där samtliga ytor som inte används för

Naturskyddsföreningen Trosabygden

sociala ändamål omvandlas till ängsmark, och olika element för att stimulera insektslivet genomförs. En sådan plan bidrar till att ytterligare stärka biologisk mångfald och resilienta ekosystem.

Energi och transporter

Den bästa energin är den som inte behöver "skapas" eller förbrukas. Alltså ska fokus för kommunens arbete vara energieffektivisering – trimmade system, som strävar mot minskad förbrukning, och klimatsmarta lösningar inom förvaltningen.

Den egna förnyelsebara elproduktionen ska öka inom både förvaltning och bolag och batterilagring (kan ersätta reservkraft med fossila bränslen) vid äldreboenden, skolor, industrier, utgör en strategisk investering, som också möjliggör skapandet av energigemenskaper, vilket både är ekonomiskt fördelaktigt, men också avlastar effektopparna i elsystemet.

Den fjärrvärme som produceras i kommunen ägs inte av kommunen. Då verken eldas med biobränsle (träflis) av skogsprodukter, en råvara som vi behöver vara varsamma med, önskar Naturskyddsföreningen att kommunen påverkar/samverkar med fjärrvärmeföretaget, så att energiproduktionen till större del skapas av solvärme/värmepumpar.

Biltrafik

En stor del av klimatutmaningen, internationellt, nationellt, men också lokalt, är att fasa ut de fossila bränslena i fordonstrafiken. Kommunen behöver öka elektrifieringen inom den egna verksamheten, och utöka laddinfrastrukturen kraftigt, för att stimulera befolkningen att förnya sitt bilinnehav med elektriska fordon. Att skapa fler arbetstillfällen inom kommunen, är också ett sätt att minska transportbehovet/energiförbrukningen. Under övergångsperioden till dess att elektrifieringen slagit igenom, kan alternativa biobränslen utgöra en övergång, tills dess att arbetsfordon m.m. bytts ut.

För att minska de korta biltransporterna måste också förutsättningarna för gång- och cykeltrafiken kraftigt förstärkas. Utbyggnad av cykelnätet, bättre förutsättningar för cykelparkering, pumpmöjligheter bl.a.

Kollektivtrafik

Om Vagnhärads resecentrum utvecklas som nav, på det sätt Naturskyddsföreningen ovan skisserat, kan det nya busslinjenätet kraftigt både förenklas, och turtätheten förbättras, vilket ökar attraktiviteten att välja kollektivt före bilen. Det är av stor vikt att det nya linjenätet utvecklas i samverkan med regionen, så att befolkningen upplever en klar förbättring mot nuvarande förhållande.

Slutligen vill Naturskyddsföreningen peka på den snabba utvecklingen av autonoma fordon, vilket kommer att förändra förutsättningarna för all trafik, men också helt nya

Naturskyddsföreningen Trosabygden

mobilitetsmönster. Om tio år (2035) har kanske systemskiftet inte helt slagit igenom, men säkerligen till 2050, det datum som det nu utskickade samrådsförslaget, säger sig ha sikte på.